

поля сраження, території протидіючого за сфери впливу між домінуючими елітами різних міст.

Ключевые слова: міста-матриці, цивілізації, геополітичне простір, культурно-семіотичний процес, таласократія, телурократія, Нові Ієрусалими.

Summary:

Victor Grushko. CITIES IN CULTURAL AND SEMIOTIC SHAPING GEOPOLITICAL SPACES AND ZONES OF INCREASED GEOPOLITICAL TENSION.

The article is devoted to the role of cities in the formation and development of social, cultural, political and philosophical geographical spaces around them. Cities are not seen as a simple accumulation of large numbers of people, objects of production and social infrastructure in the same city, but as a dynamic social vertically, are both dominated by the surrounding social environment (villagers and smaller in scale or importance of the city), and involve, in orbit affected towns processes living on a fairly distant from the epicenter of events people. As a result, geographical area emerging of influence of cities that get kind of peculiar contours that characterize the population level involving beyond and processes occurring in them. The shape contour of influence, under the influence of other towns can acquire a wide range of configurations.

The author develops the claim that the evolution of the term "civilization" of the city in the state and large countries and peoples are united by common features of social and political, economic organization, the only spiritual values and ideals. It's definitely points to the birth of modern civilizations, geopolitical spaces in any particular city. Some elite specific social level successfully managed to show itself in it.

Keywords: matrix-city, civilization, geopolitical space, cultural-semiotic process, thalassocracy, [tellurocracy](#), New Jerusalem.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 28.10.2014р.

УДК 911.3:32

Ірина САВЧЕНКО, Оксана ШЕВЧУК

ОСНОВИ МЕТОДИКИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ РЕГІОНУ

Проаналізовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження територіально-політичної системи. Серед них: соціологічний для виявлення політичних орієнтацій різних соціальних, професійних та вікових груп населення; картографічний для створення серії карт територіальної організації політичної системи регіону; кореляційний аналіз для вивчення чинників та територіальної структури політичної системи регіону; контент-аналіз періодичних видань для виявлення взаємозв'язків між політичними орієнтаціями видань і реальними політичними орієнтаціями населення відповідної території. Обґрунтовано використання усередненого синтетичного показника політичного розвитку для проведення типізації адміністративно-територіальних одиниць регіону як основи для виділення політико-територіальних субрайонів області.

Ключові слова: методика дослідження, усереднений синтетичний показник політичного розвитку, картографічний, статистичний, соціологічний, кореляційний методи, контент-аналіз, територіально-політична система (ТПС).

Постановка наукової проблеми та її значення. Постійний розвиток і трансформація функцій управлінських органів та політичних організацій обумовлює потребу в удосконаленні їх структури, зокрема і територіальної, з метою оптимізації цієї діяльності, приведення політичної системи у відповідність до суспільних потреб і міжнародних стандартів. Прийняття рішень щодо удосконалення територіальної організації політичної системи має ґрунтуватися на наукових дослідженнях, зокрема й географічних, умов, чинників, сучасного стану і тенденцій та можливих сценаріїв розвитку політичної системи. Це потребує застосування наукових методів для опрацювання великих обсягів просторово координованої інформації, використання системи картографічних мето-

дів, які надають широкі можливості для просторового аналізу.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Питання методики дослідження територіально-політичної системи адміністративної області у вітчизняній літературі поки що є не достатньо розроблені. Вивчаючи цю проблематику ми послуговувалися працями А. Голода [3], В. Патійчука [7], В. Тікунова [10], О. Шаблія [12]. Зокрема, А. Голод розробив методику дослідження електоральної поведінки населення регіону. В. Патійчук запропонував ряд формул для вивчення територіальної організації соціальної сфери території. В. Тікунов запропонував синтетичний індекс для сфер, які характеризуються різномірністю показників. Комплексна методика дослідження

регіональної територіально-політичної системи поки що не проводилися.

Мета статті – вивчити методiku дослідження територіально-політичної системи адміністративної області.

Основні завдання статті – проаналізувати основні методи вивчення ТПС адміністративної області; виділити етапи дослідження ТПС; виявити основні показники, які характеризують різні підсистеми ТПС регіону.

Методика територіальної організації ТПС регіону, виходячи з принципів регіональної цілісності, системності, соціальної ефективності та оптимальної доступності включає такі етапи аналізу:

Перший етап – концептуально-методичний, що передбачає дослідження теоретичних аспектів ТПС регіону, який включає визначення сутності ТПС, її складу, закономірностей та принципів функціонування, основних завдань. Тут використовуються загальнонаукові методи аналізу, синтезу, літературний метод та ін.

Другий етап – оцінковий – дослідження факторів, які визначають розвиток та особливості формування ТПС регіону. При цьому найбільш визначальними є:

- зовнішні фактори, що характеризують особливості глобального політико-географічного положення, участь у міжнародних економічних організаціях тощо. Аналіз політико-географічного положення регіону дозволяє оцінити вплив світових геополітичних реалій на функціонування політичної сфери;

- внутрідержавні фактори характеризують вплив законодавства держави, загальнодержавних засобів масової інформації на розвиток та розміщення елементів політичної сфери;

- регіональні фактори, у свою чергу, поділяються на суспільно-географічні, історичні та природно-географічні.

Одними з найбільш важливих суспільно-географічних факторів є суспільно-географічне та політико-географічне положення регіону. Для аналізу цих характеристик слід використовувати показники відстаней кожного населеного пункту до обласного центру, до столиці та інших політико-географічних об'єктів. Дослідження демографічної ситуації і системи розселення надзвичайно важливе, адже територіальна організація політичної сфери безпосередньо пов'язана з розміщенням населення, тобто, функціонально-територіальна структура ТПС чітко повторює систему розселення населення. Основними показниками є демографічні, трудоресурсні, розселенські показники (включає

ють чисельність та статеву-вікову структуру населення, соціальну структуру, співвідношення міського та сільського населення, питому вагу працездатних осіб, рівень та структуру міграції мешканців, систему розселення тощо) [2].

Під час аналізу економічних факторів висвітлюють обсяги виробництва продукції, пропорції та рівень розвитку матеріального виробництва й соціальної сфери, рівень грошових доходів жителів та їх співвідношення між окремими соціальними групами, валовий продукт. Основними показниками для їх аналізу є: валова додана вартість, валовий регіональний продукт, результати від фінансової діяльності, темпи росту промисловості та сільського господарства, інвестиції, доходи та витрати населення, бюджетні показники тощо.

Регіональні історичні фактори характеризують особливості формування і розвитку ТПС на певних історичних етапах. В основі виділення цих етапів є основні події, які вплинули на зародження та розвиток політичної сфери і формування сучасної територіальної структури ТПС. Основне завдання другого етапу – обґрунтування на основі історико-генетичного аналізу тенденцій історичного розвитку складових політичного простору держави, виявлення слідів інерції минулого в сучасній ТПС.

Природно-географічні фактори вивчають опосередкований вплив природних умов (клімат, рельєф тощо) на розвиток політичної сфери регіону.

Для виявлення головних факторів, що впливають на ТПС регіону, можна обчислити коефіцієнти парної кореляції між показниками, що впливають на складові ТПС, та основними параметрами, що характеризують ТПС.

Третій етап – аналітичний, який передбачає системно-структурний та функціональний аналіз ТПС регіону. Суспільно-географічна оцінка основних структур ТПС регіону передбачає виділення функціонально-компонентної та функціонально-територіальної структур, що передбачає кількісну оцінку параметрів досліджуваних об'єктів і процесів, співвідношень між ними та вивчення особливостей їхнього поширення із застосуванням картографічного методу і методу районування.

Функціонально-компонентна структура ТПС регіону відображає співвідношення її підсистем, основне призначення яких – забезпечення участі населення у політичному житті суспільства. Основою для наукового аналізу є інформаційна база дослідження, яка включає

систему показників, які дають можливість як найповніше охарактеризувати об'єкт і предмет дослідження [13]. Для аналізу рівня розвитку підсистем ТПС використовуються такі показники:

- для підсистеми владних інститутів – кількість районних та міжрайонних управлінь органів влади, кількість органів місцевого самоврядування (ОМС), чисельність депутатів ОМС, кількість жителів, що припадає на одну місцеву раду, індекс територіальної локалізації ОМС, показник територіальної диференціації ОМС, показник просторового впливу ОМС, радіус впливу місцевих рад;

- для партійної підсистеми – партійна активність населення, загальна чисельність місцевих організацій політичних партій, щільність місцевих організацій політичних партій на 1 тис. осіб, частка партійних організацій за ідеологічною спрямованістю тощо;

- для електоральної підсистеми – електоральний потенціал, коефіцієнт електоральної активності, частка голосів відданих за політичні партії, блоки та окремих кандидатів, частка негативістів, рівень абсентеїзму, коефіцієнт локалізації підтримки політичних сил та окремих кандидатів тощо.

Специфіка змісту та функцій ТПС значно ускладнює застосування кількісних показників щодо її оцінки. Це зумовлюється такими обставинами, як якісна неоднорідність її функцій та підсистем. Тому для вивчення ТПС застосовують досить велику кількість показників, що відображають специфіку досліджуваних явищ і внаслідок цього також є якісно відмінними між собою.

Підсистему владних інститутів використовуючи інституційний підхід, можна вивчити з позицій наявності регіональних політичних інститутів, що включають організацію державної влади, розподіл повноважень між регіональною владою й органами місцевого самоврядування на місцях. Також можливий аналіз особового складу регіональних органів влади за партійними, соціальними, професійними критеріями тощо.

Основними показниками дослідження підсистеми владних інституцій є:

1) індекс територіальної локалізації органів місцевого самоврядування, який показує ступінь тяжіння цих органів до ареалів заселення та рівня концентрації населення і розраховується за формулою [5]:

$$I_{\text{л}} = N_i / \Gamma_i \quad (1)$$

де N_i – частка населення і-того району в

області, %; Γ_i – частка органів місцевого самоврядування і-того району в області, %. Менші значення індексу свідчать про тяжіння органів місцевого самоврядування до більш заселених територій, тобто більш дрібну їх локалізацію в поселенській мережі;

2) показник просторового впливу органів місцевого самоврядування показує як співвідносяться між собою кількість населених пунктів на досліджуваній території та кількість органів місцевого самоврядування, що функціонують на ній. Він дає змогу дослідити, яка кількість населених пунктів тяжіє до органу місцевого самоврядування і розраховується за формулою [8]:

$$P_{\text{в}} = N_i / P_i \quad (2)$$

де N_i – кількість населених пунктів на досліджуваній території і; P_i – кількість органів місцевого самоврядування на території і;

3) показник територіальної диференціації органів місцевого самоврядування дає змогу оцінити як тяжіє розміщення органів місцевого самоврядування до більш заселених територій і обчислюється за формулою [12]:

$$D = Q_i / F_i \quad (3)$$

де Q_i – частка населених площ і-того району в області; F_i – частка органів місцевого самоврядування і-того району в області;

4) територіальна доступність об'єктів, тобто середня відстань від місця проживання до місць локалізації органу, яка розраховується за формулою площі кола як радіус доступності r [7]:

$$r = \sqrt{\frac{S}{\pi m}} \quad (4)$$

де S_i – площа і-того району; m – кількість політичних організацій в районі.

Територіальна доступність об'єктів політичної сфери фактично слугує критерієм оптимальності розміщення цих об'єктів та ефективності їх територіальної організації.

Під час дослідження електоральної підсистеми використовується електоральний аналіз, котрий можна охарактеризувати як "дослідження політико-географічної диференціації території й аналіз відмінностей у політичних орієнтаціях населення" [11]. З цього визначення видно, що електоральний аналіз – це не просто вивчення результатів голосувань й пошук факторів, що його пояснюють чи впливають на нього.

Світовий досвід показує, що потрібно не менше п'яти виборчих кампаній чи голосувань, перш ніж територіальна структура полі-

тичних уподобань населення на певній території встановиться, ввійде в зрілу фазу [4]. В умовах України відбулось більше 10 виборчих кампаній, тому електоральний аналіз обґрунтовано можна трактувати як дослідження політико-географічної диференціації території й аналіз відмінностей у політичних орієнтаціях населення.

Показником інтенсивності вияву певного явища у досліджуваній територіальній одиниці може бути коефіцієнт локалізації K_l . Розрахувати цей показник для різних елементів ТПС можна за формулою[1]:

$$K_l = \frac{A_x}{A_p}$$

(5),

де A_x – частка територіальної одиниці у загальному обсягу певного явища в регіоні, A_p – частка населення відповідної територіальної одиниці у населенні регіону. За такою формулою можна розрахувати й територіальну концентрацію підтримки певної політичної сили на виборах у адміністративно-територіальних одиницях регіону.

Для аналізу електоральної активності у межах певної адміністративно-територіальної одиниці можна застосовувати коефіцієнт електоральної активності (K_{ea}), який розраховується за такою формулою[3]:

$$K_{ea} = \frac{E_{ATO}}{E_{сер}} \quad (6),$$

де E_{ATO} – частка виборців, які брали участь у виборах окремої адміністративно-територіальної одиниці регіону (%), $E_{сер}$ – середнє значення цього ж показника по регіону в цілому.

Основною ціллю дослідження електоральної підсистеми є побудова типізації електоральних уподобань, котра в подальшому може бути використана для їх прогнозу. Для цього проводиться збір інформації за результатами всіх проведених на території виборів, при цьому перевага надається виборам Президента та виборам у Верховну Раду. Зібрана інформація приводиться в відносні показники, створюється база даних, що дає змогу аналізувати показники, у тому числі проводити типізацію території за певними ознаками.

Під час дослідження політичних партій дається характеристика всіх основних партій та громадсько-політичних рухів, що функціонують у регіоні. Для аналізу діяльності полі-

тичних партій необхідно проаналізувати кількісний і якісний (соціальний, демографічний, професійний і т. д.) склад, звіти про їх діяльність. Однак на практиці отримати таку інформацію досить складно, так як непрозорість є характеристикою не тільки економічного, а й політичного простору.

Велике значення має сприйняття партій населенням, а також їх відображення в ЗМІ. На основі аналізу результатів виборів в органи влади проводиться типізація регіонів за ступенем впливу тієї чи іншої партії.

Оскільки основною ціллю вивчення партій і громадських рухів є визначення їх впливу на владу та електорат, то на основі аналізу зібраного матеріалу, у тому числі, типізації регіонів, визначається рейтинг партій як у цілому по регіону, так і по окремих територіях.

У суспільно-географічних дослідженнях підсистем ТПС регіональний аспект є визначальним. Він означає, що певні показники є зведеними величинами, які характеризують певні регіональні відмінності політичних об'єктів регіону. Ці показники є основою для всебічного вивчення процесів, що відбуваються у політичній сфері регіону в районному розрізі.

Функціонально-територіальна структура характеризує розміщення органів та організацій ТПС, форми їх територіального зосередження, взаємозв'язки між ними та відображає масштаби розвитку політичної сфери в окремих регіонах країни. Дослідження цієї категорії передбачає вивчення таких параметрів: територіальний рівень об'єкта, територіальна концентрація, взаємне розташування, доступність тощо.

Просторовий аналіз ТПС регіону може здійснюватися на трьох рівнях: регіональному (обласний регіон загалом), субрегіональному (адміністративні райони й обласні центри) та локальному (території місцевих рад, великі населені пункти, виборчі дільниці тощо) [6]. Аналіз на регіональному рівні використовується, переважно, для порівняння ТПС регіону з іншими регіонами держави. Головною територіальною одиницею дослідження є адміністративний район, для якого є доступною детальна і різноманітна статистична інформація.

Щоб забезпечити порівнюваність і нормалізацію вхідних даних для статистичного аналізу, використовується індексний метод. Індекс – це відносна величина, яка характеризує зміну певного показника в часі, просторі і порівняно з будь-яким іншим еталонним по-

казником.

Індекс, як показник, має якісну і кількісну сторони. Кількісний аспект полягає в моделі розрахунку і в числовому значенні індексу. Якісний аспект обумовлений змістом індексованої величини і відображається в його назві (наприклад, індекс електоральної активності населення, індекс правих політичних орієнтацій тощо). Розрахунок індексів проведено за методикою ООН, яка використовується, зокрема, для обчислення індексу людського розвитку країн світу. Відповідно до цієї методики, індекс будь-якого показника певної ознаки може бути розрахований за формулою із використанням процедури стандартизації вихідних показників:

$$i = \frac{x_n - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (7),$$

де x_n – фактичне значення показника j ,
 x_{\max} – максимальне значення показника j ,
 x_{\min} – мінімальне значення показника j .
 Максимальні й мінімальні значення підбиралися окремо для кожного ряду статистичних даних залежно від досліджуваної ознаки.

У зв'язку з тим, що ці методи не дають змоги здійснити безпосередні міжрайонні порівняння, надаючи узагальнену характеристику прояву певних явищ, у науковій суспільно-географічній літературі використовуються інтегральні показники дослідження ТПС регіону [10].

Інтегральний показник посідає особливе місце в системі показників, що представляють районні особливості функціонування ТПС регіону, оскільки ця сфера характеризується різномірністю. Він розраховується по районах і регіону в цілому та дає можливість узагальнити кількісні характеристики ТПС.

Для розрахунку інтегрального (синтетичного) індексу політичного розвитку території I_{np} слід використовувати таку формулу:

$$I_{np} = \frac{\sum X_{ij}}{n}$$

де I_{np} – інтегральний індекс політичного розвитку; \bar{X}_{ij} – стандартизований показник;
 n – кількість стандартизованих показників.

Дослідження функціонально-територіальної структуримас на меті виявлення локальних і регіональних елементів ТПС різних рівнів.

Для виявлення локальних елементів (центрів і місць ТПС) регіону використовують такі показники: чисельність населення певного населеного пункту; перелік органів політичної

сфери, які він нараховує, їх функції. При цьому, чим вище значення цих показників, тим вищим буде і рівень певного населеного пункту (елемента ТПС). Оскільки органи ТПС орієнтуються на скупчення населення, то ієрархія локальних територіальних одиниць буде копіювати ієрархію населених пунктів за кількістю населення.

Розподіл політичних об'єктів регіону різних рангів має кумулятивний (накопичувальний) характер: елементи найнижчого рангу (політико-територіальні місця) – населені пункти, які мають як мінімум один вид об'єктів; елементи наступних рангів (центри, підрайони) обов'язково мають всі види об'єктів характерні для територіальних елементів нижчого рангу, і додають до них власний перелік об'єктів, які не мали попередні територіальні елементи.

Кожен політико-територіальний центр має власну зону впливу, як територію, на яку поширюється його вплив. Вона представлена сукупністю населених пунктів, що тяжіють до певного центру. При цьому обов'язковим буде мати місце таке явище, як просторове накладання зон впливу регіону. Полягає воно в тому, що сусідня й територіально суміжна зона впливу територіального елемента найнижчого рангу, потрапляє в зону впливу територіального елемента з вищим рангом. І таке накладання завершується на рівні формування зони впливу елемента найвищого рангу.

Локальні територіальні елементи ТПС становлять лише опорний каркас функціонально-територіальної структури регіону. Але дані локальні елементи разом зі своїми зонами впливу утворюють територіальні (районні) системи ТПС, що формують внутрірегіональні елементи територіальної структури ТПС. Тобто, ці територіальні елементи є районоформуєчими.

Четвертий етап – синтетичний – визначення проблем розвитку ТПС регіону та основних напрямів вдосконалення її територіальної організації та прогнозу розвитку ТПС. Прогнозування поведінки великих територіальних політичних груп стає можливим завдяки аналізу регіонально-ментальних відмінностей у суспільстві. Цей аналіз, зокрема, є актуальним для України з її помітною регіонально-ментальною диференціацією. Його реалізація передбачає оцінювання політичних настроїв, поглядів і мотивів поведінки населення різних регіонів і потребує, зокрема, використання матеріалів соціологічних

опитувань та анкетувань.

Комплексна оцінка рівня розвитку ТПС може бути отримана за допомогою сукупності певних методів і послідовності їх застосування. Це дасть можливість визначити характер міжрегіональних диспропорцій і, враховуючи основні прогностичні показники, розробити концепцію та стратегію розвитку ТПС.

Обираючи методи суспільно-географічного дослідження ТПС регіону, можна взяти за основу систему методів суспільної географії, запропоновану О.І. Шаблієм [14].

Для дослідження територіальної організації ТПС регіону використовуються загальнонаукові і спеціальні методи дослідження. Найбільш ефективними серед загальнонаукових методів є системний підхід, структурний аналіз, порівняльний аналіз, синтез, історичний, узагальнення, соціологічний тощо.

Серед спеціальних методів дослідження, що дають змогу отримати чітке уявлення про склад і структуру ТПС регіону, – методи математичної статистики, типізації, класифікації тощо. Найбільш вживаними при цьому є картографування, районування, моделювання.

Одним із найбільш поширених методів дослідження є системний підхід, який дає змогу розглядати ТПС як систему (сукупність взаємозв'язаних елементів), компоненти якої забезпечують процес її функціонування.

Порівняльний метод застосовувався для здійснення порівняльного аналізу політичної активності сільського та міського населення регіону.

Соціологічні методи є незамінними для дослідження тих особливостей ТПС, які не охоплені офіційною статистикою, а також для дослідження її чинників на індивідуальному і груповому рівнях. Одним із популярних соціологічних методів є контент-аналіз. Суть методики контент-аналізу полягає в пошуку інформації за конкретними словами, словосполученнями (так званими "смысловими одиницями"). Застосування контент-аналізу передбачає формальну фіксацію, числову обробку, оцінку й аналіз змісту інформаційного джерела в контексті конкретної дослідницької проблеми.

Контент-аналіз дає змогу насамперед виявити наповненість середовища об'єктом пошуку. Окрім цього, виявляється відношення носія інформації до проблеми (позитивне, нейтральне, негативне).

У ході дослідження метод контент-аналізу може застосовуватися для вивчення впливу регіональних засобів масової інформації на ТПС.

Відповідно смысловими одиницями можна обрати назви політичних партій (виборчих блоків) або прізвища кандидатів, які брали участь у певній виборчій кампанії. Враховувався також контекст, у якому фіксувалося згадування смыслових одиниць – позитивний, нейтральний або негативний. Цінність методу соціологічного опитування для політичної географії полягає в тому, що він дає змогу виявити весь спектр думок і оцінок, що існують у суспільстві й дають інформацію для прогнозування розвитку ТПС.

Кількісна оцінка передбачає застосування цілої низки статистичних методів (табличного, графічного, індексів) та деяких математичних методів [7]. Статистичні методи застосовувалися для вивчення кількісної сторони елементів ТПС. Кореляційний аналіз застосовується для з'ясування взаємозв'язків між різними показниками, що характеризують політичний процес в регіоні.

Зміст методу районування полягає в поділі території на відносно цілісні частини за певними ознаками. Цей метод дає змогу виявити територіальну диференціацію в масштабах та інтенсивності політичних процесів, встановити тенденції в просторово-часовому розвитку елементів території. Для дослідження ТПС регіону доцільно застосовувати районування території. При цьому потрібно мати на увазі, що виділені в результаті районування територіальні її частини не повною мірою будуть відповідати традиційним ознакам суспільно-географічного району, зокрема в плані стійкості. Однак такий поділ дає незамінну інформацію (її не можна одержати з допомогою будь-якого іншого методу) для виявлення внутрішніх відмінностей у ТПС, прогнозування її розвитку в цілому та окремих параметрів у територіальному аспекті.

Компонентне районування застосовується для виявлення та пояснення територіальної диференціації в функціонуванні окремих підсистем ТПС. В основі компонентного районування лежать окремі територіальні підсистеми, які є змістовною основою відповідних спеціалізованих зон: електоральних, партійних тощо.

Спеціальне районування застосовується для вивчення територіального вияву взаємодії підсистем політичної сфери. До таких видів належить інтегральне політико-географічне районування.

Картографічний методу контексті дослідження ТПС володіє потужним аналітичним та синтезуючим потенціалом. Картографічний

метод є найбільш географічним за своєю суттю. Він застосовується дуже широко в електорально-географічних дослідженнях для зображення просторового розподілу голосів, відданих за ту чи іншу політичну силу. Способом картограми, переважно, зображується частка голосів, відданих за кандидата (партію або блок) у певній адміністративно-територіальній одиниці. Подібним способом можна показати електоральну активність виборців та інші показники ходу голосування (кількість бюлетенів, визнаних недійсними, частку негативістів та ін.). Способом картодіаграм можна зобразити електоральний потенціал регіону загалом або певної політичної сили. Поряд із відносними показниками електоральний потенціал дає

повне уявлення про роль регіону у загальнодержавному політичному просторі. Картографічне втілення мають і показники, що стосуються партійної та інших політичних сфер регіону. У роботі застосовано метод кальок через взаємне картографічне співставлення серії аналітичних карт взаємопов'язаної тематики.

Висновки. Отже вирішити складні завдання дослідження територіальної організації ТПС регіону лише на основі одного методу неможливо. Тому потрібно використати поєднання, комбінацію різних методів, тобто створити методичку дослідження, яка акумулює декілька методів та визначає порядок (послідовність) їх застосування.

Література:

1. *Алаев Э. Б.* Социально-экономическая география: понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. – М. : Мысль, 1983. – 350 с.
2. *Анохин А. А.* Подходы и методы в социально-экономической географии / А. А. Анохин, А. И. Костяев // Изв. Всесоюз. геогр. об-ва. – 1984. – Т. 116. – Вып. 6. – С. 494–501.
3. *Голод А. П.* До питання про електоральну активність населення регіону (на матеріалах Львівської області) / А. П. Голод // *Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту. Серія : Географія.* – 2003. – № 2. – С. 75-80.
4. *Горбачевич Р. А.* Актуальные вопросы политической географии / Р. А. Горбачевич // *Экономическая география.* к XXIII съезду МГК. Л., 1976. – С. 41–52.
5. *Маергойз И. М.* Методика мелкомасштабных экономико-географических исследований / И. М. Маергойз. – М. : МГУ, 1981. – 137 с.
6. *Паламарчук М. М.* Економічна і соціальна географія України з основами теорії : посібник / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. – К. : Знання, 1998. – 416 с.
7. *Патійчук В. О.* Особливості територіальної організації релігійної сфери Волинської області / В. О. Патійчук // *Науковий вісник ВДУ. Сер. Геогр. науки.* – 1999. – № 9. – С. 14–17.
8. *Патійчук В. О.* Територіальна організація релігійної сфери адміністративної області (на прикладі Волинської області): автореф. дис. ... канд. геогр. наук / В. О. Патійчук. – К, 1998. – 16 с.
9. *Пістун М. Д.* Основи теорії суспільної географії : навч. посіб. / М. Д. Пістун. – К. : Вища школа, 1996. – 231 с.
10. *Тикунов В. С.* Разработка алгоритмов распознавания, классификации и картографирования географических комплексов с помощью ЭВМ / В. С. Тикунов // *Новые методы в математической картографии (математико-картографическое моделирование и автоматизация).* – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1978. – С. 52–69.
11. *Холмская А. Р.* Политическое участие как объект исследования / А. Р. Холмская // *Полис.* – 1999. – № 5. – С. 36–42.
12. *Шаблій О. І.* Математичні методи в економічній географії / О. І. Шаблій. – Львів : Вища шк. вид-во при Львів. ун-ті, 1984. – 136 с.
13. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : підручник / О. І. Шаблій. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 444 с.
14. *Шаблій О. І.* Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2001. – 744 с.

References:

1. *Alaev E. B.* Social'no-ekonomyčeskaja heohrafija: ponjatyjno-termynologičeskij slovar' / E. B. Alaev. – M. : Mysl', 1983. – 350 s.
2. *Anochyn A. A.* Podchody y metody v social'no-ekonomyčeskoj heohrafy / A. A. Anochyn, A. Y. Kostjaev // *Yzv. Vsesojuzn. heogr. ob-va.* – 1984. – T. 116. – Vyp. 6. – S. 494–501.
3. *Holod A. P.* Do pytannja pro elektoral'nu aktyvnist' naselennja rehionu (na materialach L'vivs'koj oblasti) / A. P. Holod // *Nauk. zap. Ternop. derž. ped. un-tu. Serija : Heohrafija.* – 2003. – # 2. – S. 75-80.
4. *Horbacevyč R. A.* Aktual'nye voprosy polytyčeskoj heohrafy / R. A. Horbacevyč // *Ekonomyčeskaja heohrafija.* k XXIII s'ezdu MHK. L., 1976. – S. 41–52.
5. *Maerhojz Y. M.* Metodyka melkomasštabnyh ekonomyko-heohrafyčeskych issledovanyj / Y. M. Maerhojz. – M.: MHU, 1981. – 137 s.
6. *Palamarčuk M. M.* Ekonomična i social'na heohrafija Ukrainy z osnovamy teorii : posibnyk / M. M. Palamarčuk, O. M. Palamarčuk. – K. : Znannja, 1998. – 416 s.
7. *Patijčuk V. O.* Osoblyvosti terytorial'noi orhanizacii relihijnoi sfery Volyns'koj oblasti / V. O. Patijčuk // *Naukovyj visnyk VDU. Ser. Heohr. nauky.* – 1999. – # 9. – S. 14–17.
8. *Patijčuk V. O.* Terytorial'na orhanizacija relihijnoi sfery administratyvnoi oblasti (na prykladi Volyns'koj oblasti): avtoref. dys. ... kand. heohr. nauk / V. O. Patijčuk. – K, 1998. – 16 s.
9. *Pistun M. D.* Osnovy teorii suspil'noi heohrafii: navč. posib. / M. D. Pistun. – K. : Vyšča škola, 1996. – 231 s.

10. *Tygunov V. S.* Razrabotka alhorytmov raspoznavanja, klassyfykacyy y kartohrafirovanya heohrafičeskych kompleksov s pomošč'ju EVM / *V. S. Tygunov* // *Novye metody v matematyčeskoj kartohrafiy (matematyko-kartohrafičeskoe modelyrovanye y avtomatyzacyja)*. – M. : Yzd-vo Mosk. un-ta, 1978. – S. 52–69.
11. *Cholmskaja A. R.* Polytyčeskoe učastye kak ob'ekt issledovanya / *A. R. Cholmskaja* // *Polys*. – 1999. – # 5. – С. 36–42.
12. *Šablij O. I.* Matematyčni metody v ekonomičnij heohrafič / *O. I. Šablij*. – L'viv : Vyšča šk. vyd-vo pry L'viv. un-ti, 1984. – 136 s.
13. *Šablij O. I.* Osnovy zahal'noї suspil'noї heohrafič : pidručnyk / *O. I. Šablij*. – L'viv : Vyd. centr LNU im. Ivana Franka, 2003. – 444 s.
14. *Šablij O. I.* Suspil'na heohrafičja: teorija, istorija, Ukraїnoznavčї studii / *O. I. Šablij*. – L'viv : L'viv. nac. un-t im. Ivana Franka, 2001. – 744 s.

Резюме:

Ирина Савченко, Оксана Шевчук. ОСНОВЫ МЕТОДИКИ ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ИЗУЧЕНИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ РЕГИОНА.

Проанализированы общенаучные и специальные методы исследования территориально-политической системы региона. Среди них: социологический для выявления политических ориентаций различных социальных, профессиональных и возрастных групп населения; картографический для создания серии карт территориальной организации политической системы региона; корреляционный анализ для изучения факторов и территориальной структуры политической системы региона; контент-анализ периодических изданий для выявления взаимосвязей между политическими ориентациями изданий и реальными политическими ориентациями населения конкретной территории. Обосновано использование усредненного синтетического показателя политического развития для проведения типизации административно-территориальных единиц региона как основы для выделения политико-территориальных субрайонов области.

Проанализированы показатели, характеризующие территориально-политическую систему региона: районные и межрайонные управления органов государственной власти и местного самоуправления; численность депутатов органов местного самоуправления; количество жителей, приходящееся на один местный совет; индекс территориальной локализации органов местного самоуправления; показатели территориальной дифференциации органов местного самоуправления; показатель пространственного влияния органов местного самоуправления; радиус влияния местных советов; партийная активность населения; общая численность местных организаций политических партий; плотность местных организаций политических партий на 1 тыс. человек; доля партийных организаций по идеологической направленности; электоральный потенциал, коэффициент электоральной активности населения; доля голосов, отданных за политические партии, блоки и отдельных кандидатов; доля негативистов; уровень абсентеизма; коэффициент локализации поддержки электоратом политических сил и отдельных кандидатов и т. п.

Ключевые слова: методика исследования, усредненный синтетический показатель политического развития, картографический, статистический, социологический, корреляционный методы, контент-анализ, территориально-политическая система (ТПС).

Summary:

Irina Savchenko, Oksana Shevchuk. BASIC METHODS OF SOCIAL AND GEOGRAPHICAL RESEARCH OF REGIONAL TERRITORIAL AND POLITICAL SYSTEM.

General scientific and special methods of territorial and political system research are analyzed. Special analysis of general scientific methods. Among them: the sociological method to identify political orientations of different social, professional and age groups; the mapping method to create a series of maps of regional political system's territorial organization; the correlation analysis for studying of factors and territorial structure of the political system in the region; the content analysis of press to identify relationships between political orientation issues and real political orientations of the population on the territory. The using of political development's average synthetic rate for the characterization of administrative units in the region as a basis for the allocation of political and territorial subregions is grounded.

The parameters characterizing TPS of region are analyzed: the number of regional and inter-regional offices of state agencies, local governments; number of deputies of local governments; index of territorial localization of local governments; indicators of territorial differentiation of local governments; spatial impact of local governments; radius of influence of local councils; party activity of the population; the total number of local branches of political parties; share of party organizations for ideological orientation; electoral potential; the rate of electoral participation rate; level of absenteeism, etc.

Key words: methodology of study, the averaged synthetic indicator of political development, mapping, statistical, sociological methods, correlation techniques, content analysis, territorial political system (TPS).